

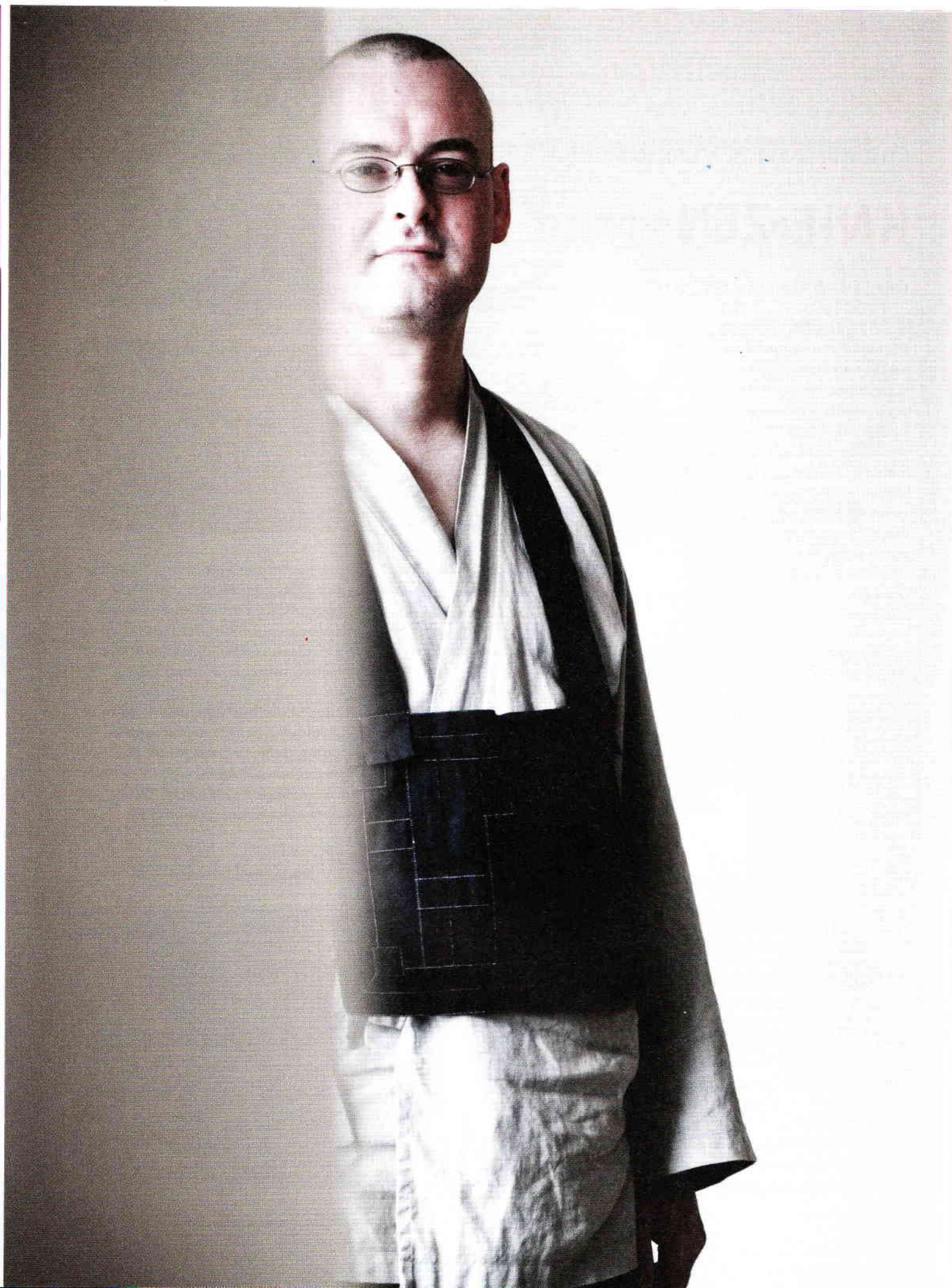
VERLICHT JE LEVEN

BOEDDHA

MAGAZINE

68 | HERFST 2012 | € 9,50

ZENMONNIK EN COMPONIST LUC DE WINTER

OVER MUZIEK EN STILTE

Bestaat er mooiere muziek dan de stilte? Het is een vraag die de Vlaamse componist en zenmonnik Luc De Winter zichzelf nog steeds stelt. Hij vertelt hoe de zin om te componeren langzaam naar de achtergrond verdween toen hij zich in het zenboeddhisme verdiepte – én hoe die weer terugkwam. Op welke manier beïnvloedt zen zijn manier van componeren en lesgeven?

TEKST: MANU ADRIAENS

FOTOGRAFIE: DIEGO FRANSENS

‘Voor een professioneel musicus ben ik erg laat begonnen met muziek, ik was vijftien. Ik kreeg de muzikale microbe direct écht te pakken, en het ging allemaal erg snel. Dankzij hard werken, onder begeleiding van een uitstekende leraar, slaagde ik drie jaar later voor het ingangsexamen conservatorium. Zo zat ik op mijn achttiende al op het *Lemmensinstituut* in Leuven. Een warm bad, dankzij inspirerende leraren als Luk Bastiaens voor orgel, Reitze Smits voor improvisatie en Luc Van Hove voor compositie. Hard werken, dat wel, maar die discipline ervoer ik niet als een klus. Daarvoor deed ik het allemaal te graag.

Ik was net dertig toen ik dagelijks ging zitten. De interesse sluimerde al langer. Als jongen van een jaar of dertien las ik in het Vlaamse weekblad *Humo* een samenvatting van *Zen en de kunst van het boogschieten*. Dat boek van Eugen Herrigel is vandaag niet echt aanbevelenswaardig meer – daarvoor berust het op te veel misverstanden – maar toch maakte het blijkbaar iets in me wakker. Als twintiger bleef ik over zen lezen. Ik had intussen een vriendin, die in Londen een stage in de vipassanatraditie had gedaan met Goenka. Dat boeide me. Begin 1993 leerde ik Tom Hannes kennen, hij organiseerde een uitvoering van Cage's *Empty Words*, en zocht nog musici. Tom werd een zeer goede vriend en we hadden vele enthousiaste gesprekken over zen. Daaruit vloeide ons gemeenschappelijke parcours voort: kort na elkaar zijn we van Leuven naar Antwerpen verhuisd, en daar ontdekten we een *zendojo* (meditatiehal, *nvdv*) waar we zo veel mogelijk naartoe gingen. De zazenbeoefening begon door te dringen, en veranderde mijn kijk op de dingen grondig. Het engagement groeide, het werd me duidelijk wat écht belangrijk is ... en hoe kort het leven is. Na een zestal jaar besprak ik met mijn leraar de monnikswijding, en in 2003 werd ik gewijd in de tempel van *La Gendronnière* bij Blois [Frankrijk].'

VAN MUZIEK NAAR STILTE ...

'In de jaren negentig van de vorige eeuw had ik interessante compositieopdrachten gekregen en speelden diverse ensembles en solisten muziek van me. Maar doordat ik me steeds intenser met zen ging bezighouden, merkte ik dat mijn muzikale aspiraties naar de achtergrond verschoven. Zeker toen ik monnik werd. Ik dacht: *voilà*, dit is mijn keuze. En toen deed zich iets merkwaardigs voor: zodra ik het echt had losgelaten, kwam de zin om te componeren als het ware langs de achterdeur weer naar binnen. Wel waren er dingen veranderd. Zonder me met de groten der aarde te willen vergelijken: er is een parallel met de evolutie die de Estse componist Arvo Pärt doormaakte. Hij, Russisch-orthodox geïnspireerd, heel gelovig, is op een gegeven ogenblik ook gestopt met componeren. Toen heeft hij zich in stilte een paar jaar op de studie van de oude muziek geconcentreerd, en daarna is hij zelf weer actief aan de slag gegaan.'

... NAAR MUZIEK!

'Hoe vaak gooien wij, mensen, niet barrières voor onszelf op? Dat is zo in het dagelijkse leven, maar ook als componist kun je in die val trappen. Regelmatige beoefening van zazen (zittende meditatie, *nvdv*) heeft als gevolg dat je dat beetje bij beetje minder gaat doen. Ik herinner me dat ik eens, in een periode dat ik geen noot op papier kreeg, voor tien dagen naar de zentempel *La Gendronnière* in Frankrijk ging. Ginds was ik helemaal niet bezig met muziek. Toen ik 's avonds laat heel moe

thuiskwam, vroeg ik me plots af: wat is eigenlijk het probleem? Ik ben aan het schrijven gegaan en een paar dagen later stond er een heel stuk op papier, het was alsof de muziek zichzelf schreef. Meditatie, als beoefening van loslaten, doet de stroom van inspiratie zijn natuurlijke loop vinden.

Componeren doe ik omdat ik gaandeweg ondervonden heb dat dit wel degelijk "mijn ding" is, maar tegelijk wil ik mensen met mijn werk toch ook op een niet-dwinnende manier in aanraking brengen met het boeddhisme. In dat opzicht voel ik me verwant met de traditie van de zenkunsten, die tegelijk beoefening zijn, als uitdrukking van het ontwaken in het dagelijks leven. Je mag het dus zeker zien als een verlengde van mijn engagement als monnik. Concreet heb ik – voor concerten, maar ook op de Belgische radio en in culturele tijdschriften – inleidingen en interviews gegeven die een groter publiek op een andere manier in contact brachten met zen en boeddhisme. De *Sandokai*-concerten alleen al werden bijgewoond door meer dan duizend mensen, wat uitzonderlijk is voor a-capellakoormuziek van een hedendaagse Vlaamse componist.'

KRACHT VAN DE OPEN RUIMTE

'Luister naar de cd *Kannon's Pillow*, waarop Veerle Peeters pianomuziek van mij speelt. Mensen vertellen me dat ze getroffen worden door de rust, maar vooral door de grote présence die ervan uitgaat. Dat heeft voor een deel te maken met het spaarzame gebruik van de noten, het

Luc De Winter (1966) ontving de monnikswijding in de Soto-zentraditie van zijn leraar Roland Yuno Rech. Met zijn vrouw Ann leidt hij *Ho Sen Dojo* in Antwerpen, waar hij meditaties, introducties, workshops en andere vormen van onderricht geeft. Ook is hij al jarenlang intensief betrokken bij de organisatie van zenboeddhistische retraites in België en het buitenland.

Na zijn muzikale studies aan het *Lemmensinstituut* in Leuven componeerde hij onder meer voor *Carré*, *Trio Aura* en *Fiamminghi*. Zijn belangrijke muzikale projecten *Sandokai* en *Kannon's Pillow* verschenen allebei op cd. Voor *Sandokai* deed hij een beroep op *Ensemble Polyfoon* o.l.v. Lieven Deroo, voor *Kannon's Pillow* werkte hij samen met pianiste Veerle Peeters. Deze laatste cd vormt het uitgangspunt voor de korte film 'The Regarder of Sounds' die regisseur Konrad Maquestieau in het najaar zal realiseren.

Momenteel werkt Luc De Winter aan een avondvullende liederencyclus, gebaseerd op de nieuwe vertaling (door Kazuaki Tanahashi) van de poëzie van Ryokan.

 www.lucdewinter.com

grote aantal rusten en langzaam uitklinkende akkoorden. Zoals ook de kracht van *sumi-e*, het traditionele Japanse inkschilderen, toe te schrijven is aan de impact van de open ruimte. Enkele goed geplaatste penseeltrekken kunnen meer zeggen dan het helemaal vol schilderen van een doek, iets waar westerlingen vaak toe geneigd zijn omdat ze lijden aan *horror vacui* (kunsthistorische term voor 'angst voor de leegte', *nvdr*).

Voor een ander deel zit het 'm in het feit dat mijn muziek niet opgebouwd is als een gesloten redenering, maar steeds opnieuw vanuit het moment zelf vertrekt, en ook steeds weer naar het hier en nu terugkeert. Ten slotte speelt natuurlijk ook de bijzonder intense en verstilde uitvoering van Veerle Peeters – een pianiste die bekend staat om haar verfijnde en tegelijk uiterst frisse interpretaties – een cruciale rol. Want een compositie wordt pas muziek als ze tot leven wordt gebracht.

De titel van de cd verwijst naar Kannon, de *bodhisattva* van het mededogen. Oorspronkelijk heette Kannon – in het Sanskriet – Avalokiteshvara, wat betekent "hij die luistert naar de kreten van de wereld". Die figuur verhuisde met het boeddhisme mee via China naar Japan, om daar Kannon te worden. Avalokiteshvara is een man, Kannon een vrouw: verwant met wat Maria belichaamt in het christendom. De moederlijke liefde voor alle levende wezens. Dat is de ondertoon van al deze stukken.'

STIEKEM TOCH EEN VERHAAL

'De zestiende-eeuwse componist William Byrd vond: "Als je een tekst steeds weer leest en echt laat doordringen, komt de muziek vanzelf." Toen ik werkte aan het project *Sandokai*, in opdracht van *Ensemble Polyfoon*, heb ik ervaren dat er in die uitspraak veel waarheid schuilt. Ik wilde al lang iets doen met vocale muziek, maar ja, welke teksten zou ik nemen? De Amerikaanse zen-meester Dan Leighton, zelf een gerenommeerd vertaler van geschriften uit het zenboeddhisme, verwees me

naar Kazuaki Tanahashi. Dat was een gouden tip. Tanahashi zette me op zijn beurt bijvoorbeeld op het spoor van de *Ten Line Sutra of Avalokiteshvara's Boundless Life*. Een mij op dat moment onbekende tekst, maar nogal wat mensen hebben me intussen verteld dat het hun favoriete nummer van het album is. In Japan, maar ook in de Amerikaanse zen, geniet het een populaire status als een volksgebed dat mededogen opwekt. De bijna 80-jarige Tanahashi, één van de levende legendes van de Amerikaanse zen, was zo enthousiast over het project, dat hij speciaal voor de concerten overvloedig vanuit Californië. Sindsdien komt hij elk jaar een week bij me logeren, en werken we samen aan nieuwe projecten. De hoes van *Sandokai* combineert een cirkel en de karakters "San, Do en Kai", beide werk van Tanahashi. De hoes van *Kannon's Pillow* is eveneens werk van hem. Dit schilderij sprak me direct aan, en past prachtig bij de muziek ...

'ZEN IN MUZIEK: WAKKER ZIJN, LATEN GEBEUREN, EN TÓCH IETS DOEN'

Mijn koorcomposities op *Sandokai* klinken enigszins anders dan mijn pianomuziek, waar de link met de zen-kunsten voor buitenstaanders ongetwijfeld duidelijker zal zijn. In de koormuziek is de open ruimte er wel, maar op een andere manier. Een constante in mijn werk is het gebruik van eenvoudige ingrediënten. Simpele notenwaarden, het niet-virtuoze, het gebruik van oude, minder expliciet doelgerichte toonladders. Nogmaals: mijn muziek is helemaal gevoeld vanuit het moment. Het is niet zo dat ik het vertellende, zoals je dat vindt in een klassieke symfonie of sonate, helemaal verlaat: ik probeer het vertellende en het statische, het relatieve en het absolute, te integreren. Dat leidt tot muziek die zich soms

voordoet als puur moment-gericht, maar stiekem toch een soort verhaal vertelt ... of andersom.' (lacht)

LESGEVEN VANUIT ZEN .

'Mijn lesgeven aan muziekacademies is mijn inkomen. Ook in dat leraarschap sijpelt mijn zenachtergrond onvermijdelijk door. Concreet betekent dat: als een leerling een stuk speelt of componeert, probeer ik te vermijden daar meteen naar te luisteren vanuit mijn eigen opvattingen. Ik vertrek liever van wat er is, in plaats van uit mijn idee van "hoe het zou moeten klinken". Met zo'n houding is alles een verrassing en hoor je goede dingen die je anders misschien zouden ontgaan. De meeste van mijn leerlingen en collega's weten dat ik zenmonnik ben. Ik heb ooit een orgelstudent gehad die pater was in de abdij van Averbode. Tja, dan ontstaan er in de conversatie spontaan bruggen tussen muziek en spiritualiteit. Met al mijn leerlingen streef ik sowieso een contact na dat verder gaat dan alleen maar de technische uitleg over de noten. Muziek speel je tenslotte met je hele wezen. Als er knellingen zijn in je persoonlijke leven, zal zich dat uiten in de manier waarop je je instrument hanteert. Waarom zou ik trouwens verdoezelen hoe ik tegen het leven en de maatschappij aankijk? Dat betekent niet dat ik ze prekerig probeer over te halen om ook eens naar onze *dojo* te komen. Misschien kon je me vroeger wel betrappen op die neiging om mensen warm te maken voor zen. Dat heb ik afgeleerd. "Ga eens een half jaar regelmatig zitten op een kussen",

blijft de grootste aanrader die ik iemand kan geven, vanuit de grond van mijn hart, maar tegelijk heeft de ervaring me geleerd: de gedrevenheid moet vanuit de persoon zelf komen. Anders doet hij het misschien even om je een plezier te doen en haakt hij na een paar keer toch af.'

VOORBIJ ELK CONCEPT

'De *komuso*, de monniken van de *Fuke Zen*-school, die volgens mij ophield te bestaan in de negentiende eeuw, bespeelden de *shakuhachi* – de Japanse bamboefluit – als specifieke vorm van meditatiebeoefening. Daar voel ik een grote affiniteit mee. Muziek als een meditatie met klank. Een boeiende combinatie van wakker zijn, laten gebeuren en toch iets doen. Al blijft de vraag: bestaat er mooiere muziek dan de stilte? Mijn eigen muziek wil ik alvast altijd vanuit de stilte laten komen, zoals ook de essentie van een Japans inkschilderij vanuit de achtergrond opduikt. Je moet leren het juiste vertrouwen te hebben in het openlaten.

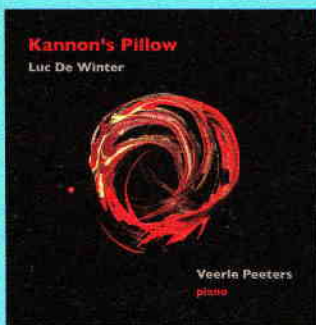
Als ik muziek wil schrijven, is het geen vast ritueel dat ik vlak daarvoor een tijd op mijn kussen ga zitten. Ook dat is iets wat ik heb losgelaten. Ooit was het een gewoonte van me om die twee dingen na elkaar te doen, maar op den duur leek het wel of dat ik daarmee de inspiratie wilde dwingen om me gezelschap te komen houden. In de zen is het heel belangrijk je meditatiemomenten niet in functie van een of ander doel te stellen.

Ik ben mede tot zen gekomen door me te verdiepen in de componist John Cage. Ik noem hem weleens "de minst begrepen mens van de twintigste eeuw". Ook door vele van zijn volgelingen, hoor. Want hij wordt vaak beschouwd als iemand die puur conceptueel bezig was, terwijl het juist zijn bedoeling was de mens – voorbij elk concept! – te laten luisteren naar de directe ervaring van het hier en nu. Zijn beroemde stuk 4'33" hebben velen geïnterpreteerd als het in de praktijk brengen van een idee: "Wat kan ik maken om nog moderner te zijn dan de modernste componisten? O ja, een stuk waarbij iemand aan een piano gaat zitten en gedurende 4 minuten en 33 seconden geen enkele toets aanslaat." Terwijl er bij Cage helemaal géén idee vooropstond. Nee, hij was totaal anti-conceptueel. Leren écht wakker, écht aanwezig zijn, hier en nu, daar draaide het gewoon om bij hem.

Er is trouwens nog iets wat ik zo mooi vind aan die man. Op het einde van zijn leven was hij heel bekend, met als gevolg dat veel mensen contact met hem zochten. Wel, hoeveel keer per dag de telefoon ook rinkelde, hij nam die altijd op. En ook alle brieven die hij kreeg, beantwoordde hij zelf. Hij begreep heel goed dat zen geen kwestie is van je isoleren, maar van beschikbaar zijn.'

Manu Adriaens is een Vlaamse journalist en schrijver. In september verschijnt bij uitgeverij Lannoo zijn nieuwe boek Lof der zachtheid.

LEZERSGESCHENK

Luc De Winter
Kannon's Pillow

Een suite, zeven pianostukken, zeventig minuten muziek: pianiste Veerle Peeters speelt *Kannon's Pillow* van Luc De Winter. Geïnspireerd door jarenlange praktijk van zenmeditatie en toch géén oosterse muziek maar een eigentijdse, westerse uitdrukking van een fundamentele ervaring die tijd en cultuur overstijgt.

BOEDDHAMAGAZINE MAG 5 CD'S VERLOTEN VAN
KANNON'S PILLOW.

Mail je volledige naam en adres naar redactie@boeddhmagazine.nl met vermelding van 'Kannon's Pillow'.